

СНЕЖАНА БЕСЕРМЕЊИ*
ИВАНА БЛЕШИЋ**
Природно-математички факултет
Нови Сад

УДК 316.7(497.11):323.15(497.113)

Прегледни рад
Примљен: 30.08.2016
Одобрен: 23.09.2016
Страна: 617-624

МУЗИКА ВОЈВОЂАНСКИХ ХРВАТА У ФУНКЦИЈИ ОЧУВАЊА НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА***

Сажетак: Културно наслеђе у виду музике хрватске мањине у Војводини има своју унутрашњу вредност, као важна основа културне разноликости и друштвеног развоја. Дугогодишња заштита традиционалне музике Буњеваца и Шокаца у Војводини се остварује организовањем музичких фестивала. Интерпретација традиционалне музике војвођанских Хрвата је заснована на специфичности овог културног наслеђа у појединим местима. На овај начин се најбоље доприноси одржавању аутентичности музике мањинске хрватске заједнице у Војводини. Музички фестивали имају своју естетску, друштвену и културну димензију, кроз постојеће текуће програме вредновања, остварује се познавање и поштовање овог културног наслеђа, што опет доприноси очувању идентитета хрватске мањине у Војводини.

Кључне речи: Војводина, фестивали, Буњевци, Шокци, музика, културно наслеђе

Увод:

Друштвени идентитет у традиционалним системима почиње се формирати од идеје места и то не само места порекла, него и читавог скупа у простору утемељених и институционализованих односа. Велики део особености појединаца, као члана етничке групе настаје из одређене идеје места, локалитета, као друштвеног контекста односа са припадницима других етничких група. Бити везан за неко место не значи само имати место порекла, него и друштвене корене и особине својствене за врсту особе какав је дотични појединац (Rosen, 1984). Етничка структура може да се дефинише изнутра или споља са

* atena21000@yahoo.com

** ivana.blesic@gmail.com

*** Истраживање је део националног пројекта Министарства просвете, науке и технолошког развоја: "Друштвени односи између Срба и Хрвата, национални идентитет права националних мањина из угла европских интеграција", број 47024.

чиме може да се анализира етнички идентитет. Унутрашње и спољашње категоризовање и класификација је дијалектички процес (Jenkins, 1996).

Полазећи од постулата модерне теорије система, по којој је еволуција пре свега процес развитка сазнања, комуникације и свести, етничност се посматра као један од еволуцијски насталих облика организовања људске популације, која за основну функцију има очување и производњу знања (Parsons, 1951). Једна од најстаријих институција јесте етничка институција (Parsons, 1978).

Променљивост је главна карактеристика идентитета. Он се увек дефинише у односу на други, у одређеном тренутку, па је зато интерактиван. Културни елементи се не могу приписати искључиво једној националној заједници, што је чест случај у музици (Група аутора, 1971).

Етничке дистанце у психолошком смислу представља степен могућег повезивања и сарадње појединаца из различитих група, као и меру психолошке блискости или удаљености појединаца у односу на неку типичну етничку групу. Тај степен блискости у односима, до којег је особа из једне друштвене групе спремна да ступи са припадником друге, обично мањинске, указује на степен удаљености. Он варира од непристајања на живљење у истој држави, преко спремности на заједничко обављање посла, па све до брака са припадником друге друштвене групе (Гребјешанин, 2004). Етничке мањине нису увек на прави начин репрезентоване у уметности, јер најчешће не могу да утичу на избор тема и адекватну интерпретацију, која је препуштена често људима изван локалне заједнице. Посебан проблем представљају мење развијене и неразвијене средине, јер у њима често непостоји оспособљеност етничких мањина за презентацију своје culture, посебно кроз музичку уметност. Овај проблем се може превазићи кроз едукацију етничких мањина, у области културе, уметности и интерпретације.

Хрвати у Војводини

Хрвати у Војводини представљају мањинску заједницу, која се због различитих историјских догађања досељавала у различито време, најчешће под различитим субетничким именима и са различитим дијалектом. Најстарија хрватска заједница у Војводини формирана је у Срему. Она је формирана у средњем веку, а у истом историјском период формирана је и хрватска заједница у Бачкој. У Банату је најкасније формирана хрватска заједница, тачније, у другој половини 18. века, а до тада је био заступљен мали број Хрвата, досељен у време османлиске власти (Вага, Žigmanov, 2009).

Развој етничке структуре на простору Војводине током 20. века, може се поделити у више фаза. Прва фаза је доминација Аустроугарске до 1918. године и њу карактерише пораст броја становника у свим етничким групама, што је последица високог природног прираштаја (Kocsis, 1995). У време аустроугарске доминације, тачније 1900. године, у Војводини је живело 1. 432.748 стано-

вника, али је национални састав становништва у процентима био веома различит. У то време Хрвати су чинили 2,3% војвођанске популације. После Првог светског рата, број свих етничких група је у порасту, осим Мађара и Румуна. Екстремни пораст је регистрован код Хрвата, што је последица промене у изјашњавању дотадашњих Буњеваца, односно, њиховим конвертирањем у Хрвате. Други светски рат је значајно утицао на промену етничког састава становништва у Војводини, јер је дошло до исељавања (у организацији *Wermacht-a*) и протеривања Немаца из Војводине, а затим су у њихова насеља досељени становници из читаве Југославије. Од укупно 225.696 колониста, њих 162.447 су били Срби, 40.176 Црногорци, 12.000 Македонци, 7.134 Хрвати, 2.091 Словенци (Гаћеша, 1984).

У Аутономној Покрајини Војводини према последњем попису из 2011. године, евидентирано је 1. 931.809 становника, од којих су 2,43% или тачније 47.033 становника Хрвати. Они су насељени у Срему и северозападној Бачкој, али ни у једној општини немају апсолутну већину. На простору Војводине највећи број Хрвата је евидентиран 1921. године, када је евидентирано 129.788 Хрвата, који су представљали 8,5% становништва Војводине (Кицошев, Његован, 2013).

Фестивали у функцији очувања националног идентитета

Фестивали славе вредност заједнице, идеологију, идентитет и континуитет, а у савремено време са модерним приступом (Getz, 2005). Према Cultural Festival Group (Association for Tourism and Leisure Education, 2003), фестивали (догађаји) су “важне прилике за друштво, породицу, појединца да изразе своје идентитете, начин живота, друштвене односе и осећаје припадања”. Како наводи Гетз фестивали у себи “укључују велики број различитих догађаја, укључујући спортске садржаје, концерте, рекреацију, представљање производа спонзора и њихова продаја, као и програме образовне садржине” (Getz, 1997). Фестивали дефинисани у класичном културно-антрополошком маниру, представљају време славља, које је обележено посебним обредима (Falassi, 1987). Зависност од моћних интересних група и специфичних ресурса је обострана претња за аутономију фестивалских организација и потенцијални начин да стекну савезнике и постигне институционални статус у заједници (Getz, Andersson, 2008). Када су у питању догађаји и фестивали најрелевантнији циљ јесте да се процењују резултати програма и ефекти које је програм остварио (Robson, 2000).

Људи су на најразличитије начине испољавали своја знања и достигнућа из разних области, кроз целу своју историју. У раној људској историји то су биле разне ритуалне игре, које су обично имале религиозни карактер. Еволуцијом, људско друштво свесно и са циљем организује приредбе и свечаности, ради јавног испољавања, а све то презентује публици. Постоји много мотива који људе подстичу да организују и учествују у фестивалима (забава, очување локалне традиције и идентитета, успостављање сарадње међу народима), а

њихов значај за развој туризма је препознат у целом свету. Фестивали, не само да могу привући посетиоце у место одржавања, већ могу допринети и “креирању позитивног имица дестинације, обогатити туристички доживљај, те допринети продужетку њиховог боравка” (Baum, T, Hagen L, 1999). Планирање догађаја је просторно-временски феномен и сваки је јединствен због интеракција између поставке, људи и менаџмента, укључујући дизајн и програм. Више од тога, догађаји никада нису исти, и морате бити присутни да би уживали у потпуно јединственом догађају. Ако га пропустите, прилика је изгубљен (Donald Getz, Event tourism: Definition, evolution, and research).

Данас су фестивали постали најраспрострањенија врста модерних специјалних догађања, као и најбрже растуће атракције. Фестивали су комплексни догађаји због њихове структуре, логистике и великог броја активности у одређеном периоду. Људи желе да се сусрећу, комуницирају и да заједно доживе нешто посебно. Фестивал је идеалан, не само због уметничких догађања, већ и због социјалног искуства.

У Европи се дешава права фестивалска револуција, јер се нови фестивали појављују сваке године у све већем броју. Повећава се број туристичких агенција које се баве искључиво посетом фестивалима, повећава се број организација који окупљају фестивале и медије (углавном интернет) који су наменски посвећени фестивалима.

У Војводини хрватска заједница организује осам музичких фестивала, у којим се презентује традиционална музика Хрватске мањине, а то су:

Фестивал Буњевачких писама је музичка манифестација, која је настала на педлог суботичког лекара др Марка Сентеа 2000. До 2009. године, Фестивал је организовао ХКЦ Буњевачко коло, а од 2010. организира га Хрватска гласбена удруга Фестивал буњевачких писама. Циљ ове манифестације је стварање нових композиција које су везане за живот, културу и обичаје бачких Хрвата, као и афирмација хрватских уметника у Бачкој.

До 2016. је одржано петнаест Фестивала, место одржавања у почетку био је Хрватски културни центар Буњевачко коло у Суботици, касније Спортска дворана Средње техничке школе Иван Сарић. На свакој је учествовало око петнаест уметника из Суботице, места из околине, Сомбора и Републике Хрватске. Свакој манифестацији предходи јавно расписан конкурс, са прецизним условима. Све изведене композиције током фестивала се снимају и издају се на носачу звука ЦД. Фестивал буњевачки писама је уврштен у календар Културних манифестација у Војводини.

Фестивал хрватских духовних песама ХОСАНАФЕСТ је музичка манифестација, која је први пут одржана 2006. године у Суботици, са циљем, да млади на једном духовном фестивалу славе Бога, да би се потстакла њихова побожност. Име Фестивалу *Хосанафест* дао је и главни иницијатор одржавања др. Маринко Стантић, а реч „хосана“ је хебрејског порекла и значи „спаси нас“! Ову манифестацију организује пасторал младих Суботичке бискупије. На њему е у просеку изведе 15 песама, а због квалитета песама представља елитни фестивал духовне музике код Хрвата.

Фестивал маријанског пучког пјевања је музичка манифестација, која је се први пут одржала у Бачком Моноштру 2006. године. Овај догађаја су организовали чланови културно-уметничког друштва Хрвата Бодрог. Фестивал се одржава прве суботе августа, а окупља певачка друштва хрвата и црквене зборове Бачке и Срема. Фестивал представља спој народни песама, ношње и обичаја Шокаца и Буњеваца.

Годишњи концерт ХКПД Ђурђин организује Хрватско културно-просветно друштво Ђурђин од 2006. године, у време непосредно пре Божића, уочи благодана св. Николе. Место одржавања је жупна дворана цркве св. Јосипа Радника у Ђурђину. Годишњи концерт је традиционална манифестација на којој се представља рад чланова овог удружења, њене фолклорне, тамбурашке и литерарне секције.

Концерт Великог тамбурашког оркестра организује Хрватско културно просветно друштво Матија Губец из Руме. Концерт се одржава једном годишње, а поводом Дана Друштва. На концерту учествују чланови Великог тамбурашког оркестра, Школе тамбуре и вокални солисти Друштва. Велики тамбурашки оркестар на концерту изводи репертоар, који се састоји од ауторских градских новокомпонираних песама војвођанских Хрвата, транскрипција дјела класичне гласбе прилагођене тамбурашким оркестрима, као и класичне складбе писане за тамбурашке оркестре. Овај концерт се одржава дуги низ година и постао је саставни део културне понуде Руме и има велики значај за хрватску заједницу у Руми, као и за развој аматерског културно-умјетничког стваралаштва. Друштво је једно од најстаријих друштава у Војводини, а основано 1903. године и ради у континуитету до данас.

Микини дани је културна манифестација, која се одржавају се од 1994. године у Бачком Брегу, а организује је Хрватско културно-просветно друштво Силвије Страхимир Крањчевић, у част познатог берешког виолиниста Мике Ивошева Кузме. У програму су шокачке народне игре, тамбурашка вечер, ликовна колонија (слике у техници уља на платну и дуборези) и такмичење у кувању рибљег паприкаша.

Смотра хрватских тамбурашких састава је главна манифестација Хрватског културно-уметничког друштва Љутово, која се одржава у дворани Дома културе у Љутову. Прва смотра је одржана 2009. године, да би се зближили тамбурашки састави, који негују и чувају обичаје и музику војвођанских Хрвата. У програму учествују и гости из Хрватске и Мађарске.

„Вечери и ноћи Илије Жарковића Жабара“ је тродневна манифестација, коју организује Хрватско културно-просветно друштво Томислав из Голубинаца у знак сећања на прерано преминулог песника, певача и културног активисте, једног од најсвестранијих савремених, који је оставио дубок, не избрисив траг својим делима у поезији, роцк'н'роллу и тамбурашкој музици. Манифестација се организује од 2010. године. На манифестацији се окупљају песници и певачи, чланови његове породице и бројни пријатељи, како би на песничкој вечери, потом на роцк концерту и на вечери тамбурашке музике евоцирали сећања на Илију Жарковића Жабара (Завод за културу војвођанских Хрвата).

Музичка дела у функцији очувања идентитета

Јосип Андрић је рођен у Бачкој, као припадник Хрватске етничке групе је највише допринео попуњавању мелографије Буњеваца и Шокаца у Бачкој. Он је сакупио и записао 1300 народних мелодија из свих бачких места, где живе Буњевци и Шокци. Јосип Андрић је на основу жетвеног обичаја буњевачких Хрвата „Дужијанца“ створио музичко-сценско дело. Тако је од мелодије и музичког мотива града Суботице настала кантата, а од кантате је створен опера „Дужијанца“, која је први пут изведена 1953. године, у суботичком Народном позоришту. Опера Јосипа Андрића почиње и завршава се мотивом буњевачког Момачког кола. Из тог мотива се развија главни део опере, па он долази до праве апотеозе у завршном балету „Дужијанци“ и у маестралном мотиву града Суботице, у којем се је изражен осећај љубави и поноса према седишту буњевачких Хрвата. Композитор Андрић је ову прву буњевачку оперу посветио Суботици и њеним салашима.

Јосип Андрић је компоновао и сеоску оперету „На врби свирала“, у којој се радња дешава на селу, заступљен је наречје икавско, којим данас говоре бачки Шокци на селу. Музика је компонована у Шокачком фолклорном стилу. Главне арије су народне песме, а плес је у стилу народног кола (Пелајић, 2014).

Јулиј Њикош је допринео очувању народних песама. Прву збирка нотних записа народних песама је издао 1954. године. Она садржи 104 напјева са текстовима. Захваљујући првој Њикошевом мелографском запису, сачувана је новија и важна традицијска музика, а попевке и кола су нашла своје место у програму концерата и осталих јавних наступа сеоских фолклорних група, градских фолклорних друштава, певачких друштва и тамбурашких састава. Њикош је издао још четри збирке нотних записа народних песама, сепаратна издања Музичке библиотеке (Ферић, 2014).

Закључак:

Свака генерација улаже труд да у очувању културног наслеђа угради најблиставији део свог прегалаштва, чинећи оно што процењује најсмисленијим у контексту времена у коме живи. Из видљивих и невидљивих околности треба уткати ону нит, која ће бити довољно јака, да повеже предходно са долазећим. То је утолико теже, јер непредвидива догађања урушава људе, просторну и временску уметност.

Музика једне етничке групе је културно добро, које одређује одређено подручје или раздобље, сведочи о друштвеним појавама, односно условима друштвено-економског и културно-историјског развоја у одређеним раздобљима, као и значајним догађајима.

Хрватска мањина у Војводини постоји као етничка заједница од средњег века и као таква је доприноси садржајном културном развоју овог простора, а посебно се издавала оригиналном традиционалном музиком. Глазба, односно

музика је данас искоришћења од хрватске етничке заједнице за организовање следећих фестивал: Фестивал Буњевачких писама, Фестоивал хрватских духовних песама ХОСАНАФЕСТ, Фестивал маријанског пучког пјевања, Годишњи концерт ХКПД Ђурђин, Концерт Великог тамбурашког оркестра, Микини дани, Смotra хрватских тамбурашких састава, „Вечери и ноћи Илије Жарковића Жабара“.

Јосип Андрић и Јулиј Њикош су допринели попуњавању мелографије војвођанских Хрвата. Они су сакупили народне песме и издали збирке нотних записа, а Андрић је компоновао опере и оперете на основу буњевачких и шокачких песама.

Литература:

1. Baum, T., Hagen, L. (1999): Responses to seasonality, The experiences of peripheral destination, *International journal of tourism research*, vol.1, pg. 299-312
2. Bara M. Žigmanov T. (2009): *Hrvati u Vojvodini, u povjesti i sadašnjosti*. Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica.
3. Parsons T.(1951): *The Social System*. Free Press, New York.
4. Parsons T. (1978): *Action Theory and the Human Condition*. Free Press, New York.
5. Gaćeša N. (1984): *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945-1948*. Matica srpska, Novi Sad.
6. Getz, D. (1997): *Events management and Event Tourism*, Cognizant Communications Corporation, New York.
7. Getz, D.(2005): *Events management and Event Tourism (2d ed.)*. New York: Cognizant, USA.
8. Getz, D. Andersson T. (2010): *Festival Stakeholders Exploring Relationships and Dependency Through a Four-Country Comparison*. *Jurnalnof Hospitality and Tourism Research*, vol. 4, SAGE Publications, USA, p.p.531-556.
9. Grupa autora (1971): *Zbornik o Josipu Andriću*. *Bogoslovsaka smotra*, vol.41, Zagreb.
10. Jenkins R. (1996): *Social Identity*. Routledge, London.
11. Kocsis K. (1995): *Hungarian Minorities in the Carpathian Basin*. Matthias Corvinus publishing, Toronto-Buffalo.
12. Kicošev S. Njegovan D. (2013): *Razvoj etničke i verske strukture Vojvodine*. *Prometej*, Novi Sad, st.12 i 25.
13. Parsons T. (1978): *Action Theory and the Human Condition*, Free Press, London.
14. Pelajić Z. (2014): *Očuvanje hrvatskog identiteta bačkih Bunjevaca i Šokaca*. *Panonija-Europa*, *Zbornik urbani Šokci 8/9*, Zavod za kultur vojvođanskih Hrvata, Subotica, st. 115, 116.
15. Trebješanić Ž. (2004): *Rečnik psihologije, treće izdanje*. *Stubovi kulture*, Beograd.
16. Falassi, A. (1987): *Time Out of Time: Essays on the Festival*. Albuquerque, University of New Mexico Press, USA.
17. Ferić M. (2014): *Melografskii I publicistički opus Julija Njikoša*. *Zbornik urbani Šokci 8/9*, Zavod za kultur vojvođanskih Hrvata, Subotica.
18. Rosen L. (1984): *Bargaining for Reality: the Construction of Social Relations in a Muslim Community*. University Press, Chicago.
19. Robson, C. (2000): *Small Scale Evaluation- Principles and Practice*. SAGE Publications, London.
20. Association for Tourism and Leisure Education, 2003.

MUSIC OF VOJVODINA CROATS IN THE FUNCTION OF PRESERVING THE NATIONAL IDENTITY

Summary: Cultural heritage in the form of music Croatian minority in Vojvodina has its own intrinsic value, as an important basis for cultural diversity and social development. Long-term protection of traditional music Bunjevci and Šokci in Vojvodina is achieved by organizing music festivals. Interpretacija traditional music of Croats in Vojvodina is based on the specificity of the cultural heritage in some places. In this way it contributes to maintaining best music authenticity Croatian minority community in Vojvodina. Music festivals have their own aesthetic, social and cultural dimension, through existing programs, the current valuation is achieved knowledge and appreciation of the cultural heritage, which in turn contributes to the preservation of the identity of the Croatian minority in Vojvodina.

Key words: Vojvodina, festivals, Bunjevci, Šokci, music, cultural heritage.